

LAULAEN JA LEIKKIEN KOHTI KESTÄVÄMPÄÄ RUOKAKULTTUURIA

Uusi ympäristökasvatusmateriaali Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen käyttöön

Hiilidiili-merkin tueksi

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Kestävä kehitys, Forssa

kevät 2023

Pilvi Liikkanen

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tiivistelmä

Tekijä Pilvi Liikkanen

Vuosi 2023

Työn nimi Lauaen ja leikkien kohti kestävämpää ruokakulttuuria – Uusi ympäristökasvatusmateriaali Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen käyttöön Hiilidiili-merkin tueksi

Ohjaaja Sanna Hakkarainen

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Vantaan kaupungin kanssa ja opinnäytetyöhön sisältyi myös kehittämistyö. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda uutta ympäristökasvatusmateriaalia Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen käyttöön Vantaalla käytössä olevan Hiilidiili-merkin tueksi, osana ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria” -hanketta, joka puolestaan on osa Ympäristöministeriön koordinoimaa ”Kestävä kaupunki” -ohjelmaa.

Opinnäytetyön tietopohjassa tutustutaan siihen, mitä ympäristökasvatus on ja kuinka ympäristökasvatus on integroitu varhaiskasvatusta ohjaavan Varhaiskasvatuksen perusteiden, eli VASUn sisältöihin ja tavoitteisiin, sekä miten ympäristökasvatusta käytännössä varhaiskasvatuksessa toteutetaan. Lisäksi työssä esitellään Vantaan kaupungin ympäristötavoitteita ja -ohjelman sisältöjä. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmiksi valikoituivat haastattelu ja havainnointi.

Kehittämistyön tuloksena syntyi eri-ikäisille lapsille skaalattavissa oleva laululeikki ”Pikkuhiiri Hipsulainen”, jonka avulla tutustaan erilaisiin kasviksiin ja pohditaan, miten niitä voidaan hyödyntää ravintona. Sen lisäksi laululeikki ohjaa miettimään, millä muilla tavoin kasviksia voidaan hyödyntää, kuten esimerkiksi kompostoimalla tai siemenistä uusia kasveja kasvattamalla. Teemoina laululeikissä ovat myös ruokahävikin vähentäminen ja ennaltaehkäisy.

Kehittämistyön prosessiin lukeutui laululeikin testaaminen Vantaan Siimapuiston päiväkodissa, joka toimi kehittämistyön aikana yhteistyövarhaiskasvatusyksikkönä. Testauksen perusteella laululeikki soveltuu hyvin varhaiskasvatuksen käyttöön, ja se palvelee niin lapsia kuin myös kasvattajia leikkijöinä. Laululeikki ja siihen liittyvät materiaalit ovat kokonaisuudessaan vapaasti ladattavissa ja otettavissa käyttöön MAPPA.fi-materiaalikirjastossa.

Avainsanat kestävä kehitys, varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, ympäristökasvatusmateriaali

Sivut 18 sivua ja liitteitä 14 sivua

This functional thesis was carried out in cooperation with the City of Vantaa including also development work. The goal of the development work was to create new environmental education material for Early Childhood Education in the City of Vantaa to support the Hiilidiili label in use, as part of the Sustainable food culture in Vantaa project which belongs to the Sustainable City program coordinated by the Finnish Ministry of the Environment.

The knowledge base of the thesis examined what environmental education is and how environmental education is integrated into the contents and objectives of Basic Guidelines of the Early Childhood Education that guides early childhood education in Finland. Moreover, the thesis discussed the implementations of environmental education in practice and the environmental goals and contents of the environmental program of the City of Vantaa.

The research methods of this thesis were interview and observation. As a result of the development work, a scalable song play "Pikkuhiiri Hipsulainen" about a small mouse was created for children of different ages, which allows them to get to know different vegetables and explore how they can be utilised as food. In addition, the song play guides the participant to think about other ways of using vegetables, such as composting or growing new plants from seeds. The themes of the play also handle food waste reduction and prevention.

The development process included testing the song play at the Siimapuisto kindergarten in Vantaa, which was a collaborative early education unit during the development work. Based on the testing, the play is well suited for early childhood education, and it serves both children and educators as players. The song play and related materials can be freely downloaded and used in the MAPPA.fi material library.

Keywords Sustainable development, early childhood education, environmental education, environmental educational material

Pages 18 pages and appendices 14 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kestävä kehitys	3
3	Vantaa – kestävä kaupunki	4
4	Ympäristökasvatus.....	6
4.1	Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa	7
4.2	Kohderyhmänä varhaiskasvatuksen alle seitsemänvuotiaat lapset	8
5	Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite	9
5.1	Suunnitteluvaihe	10
5.2	Toteutusvaihe	13
6	Tulokset, johtopäätökset ja pohdinta	15
	Lähteet.....	19

Liitteet

Liite 1	Pikkuhiiri Hipsulainen -diaesitys
Liite 2	Pikkuhiiri Hipsulainen -laulun nuotit
Liite 3	Haastattelukysymykset
Liite 4	Palautekysely

1 Johdanto

Muistatko miten Tuiki tuiki tähtöstä leikitään? Tai Hämähämähäkkiä? Jos nyt alkaisin laulaa jompaakumpaa näistä lauluista, osaisitko laulaa mukana?

Muistamme laulujen sanoja ulkoa, miten niiden melodia kulkee ja jopa tanssikoreografiat – Macarenaa osaat varmasti tanssia tai vähintään tunnet jonkun, joka osaa. Musiikki vaikuttaa kuulijaansa monin tavoin ja sillä on tutkitusti positiivisia vaikutuksia aivojen kognitiivisiin toimintoihin, kuten oppimiseen ja muistiin painamiseen (Aivoliitto, 2018; Moreno ym., 2011, s. 1429; Suomen lääkäriliitto, 2015).

Vantaan kaupunki on asettanut tavoitteekseen olla hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä (Vantaan kaupunki, n.d.-a), mikä tukee osaltaan Suomen vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista (Ympäristöministeriö, n.d.-a). Jotta nämä tavoitteet saavutetaan, tulee niin kaupungin, yritysten kuin myös asukkaidenkin toimia monialaisesti yhteistyössä, toimintaan panostaen ja tavoitteisiin sitoutuen (Vantaan kaupunki, n.d.-a).

Tämä opinäytetyö on muodoltaan tutkimuksellinen kehittämistyö. Syksyllä 2022 aloitin yhteistyössä Vantaan kaupungin kanssa kehittämään uutta ympäristökasvatusmateriaalia varhaiskasvatukseen käyttöön. Vantaan kaupungilla oli meneillään hanke, ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria”, jonka yhteen tavoitteeseen uusi ympäristökasvatusmateriaali pyrki vastaamaan. Tämä hanke ja etenkin Ympäristöministeriön koordinoima ”Kestävä kaupunki” -ohjelma (Ympäristöministeriö, n.d.-c), jonka alaisuudessa hanke toteutettiin, edistävät osaltaan Vantaan hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista.

Ympäristökasvatus onkin oleellinen ja tehokas keino lisätä väestön ympäristötietoisuutta. Tietoisuuden kasvaessa arjessa tehtävät, ympäristön kannalta positiiviset ja kestävä kehityksen mukaiset muutokset ovat todennäköisempiä. Ympäristökasvatus on vahvasti inklusiivista, mikä tarkoittaa kaikkien väestöryhmien olevan sen kohderyhmiä, mukaan lukien pienet lapset. (Sarkkinen, 2017)

Kehittämistyön tavoitteen pohjalta tutkimuskysymykseksi muotoutui: millainen ympäristökasvatusmateriaali palvelee varhaiskasvatuksen piirissä olevia, alle seitsemänvuotiaita lapsia?

Koska musiikki on niin luonnollinen osa minua ja minun tapaan kokea ja nähdä maailma, oli lopulta hyvin selkeää millaista ympäristökasvatusmateriaalia tulen luomaan: kehittämistyön tuloksena syntyi eri-ikäisille lapsille skaalattavissa oleva laululeikki "Pikkuhiiri Hipsulainen", jonka avulla tutustaan erilaisiin kasviksiin ja pohditaan, miten niitä voidaan hyödyntää ravintona. Sen lisäksi laululeikki ohjaa miettimään, millä muilla tavoin kasviksia voidaan hyödyntää, kuten esimerkiksi kompostoimalla tai siemenistä uusia kasveja kasvattamalla. Teemoina laululeikissä ovat myös ruokahävikin vähentäminen ja ennaltaehkäisy.

Kehittämistyön prosessiin lukeutui myös laululeikin testaaminen Vantaan Siimapuiston päiväkodissa, joka toimi projektin aikana yhteistyövarhaiskasvatusyksikkönä. Testauksen perusteella laululeikki soveltuu hyvin varhaiskasvatuksen käyttöön ja se palvelee niin lapsia kuin myös kasvattajia leikkijoina. Laululeikki ja siihen liittyvät materiaalit ovat kokonaisuudessaan vapaasti ladattavissa ja otettavissa käyttöön MAPPA.fi-materiaalikirjastossa osoitteessa <https://mappa.fi/materiaalit/pikkuhiiri-hipsulainen-laululeikki/> .

Nyt kehittämistyönä syntynyt uusi ympäristökasvatusmateriaali täydentää ja monipuolistaa ennalta olemassaolevaa ympäristökasvatusmateriaalien muodostamaa kokonaisuutta, ja siten edistää ja mahdollistaa niin ympäristökasvatuksen toteutumista ja toteuttamista. Materiaalin avulla voidaan myös edistää isompien kestävä kehityksen tavoitteiden, kuten esimerkiksi hiilineutraaliustavoitteiden, saavuttamista. Sen avulla myös pienet lapset voidaan ottaa mukaan kestävämmän elämäntavan rakentamiseen.

2 Kestävä kehitys

Kestävä kehitys jakautuu kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat ympäristö, sosiaalinen sekä taloudellinen ulottuvuus, ja se on kehitystä, jossa talous kehittyy tasapainossa ympäristön ja sosiaalisen ulottuvuuden kanssa. Se tarkoittaa, ettei talous kehity ympäristöä eikä ihmisiä ja muita elollisia organismeja kuluttavalla tavalla, nyt eikä tulevaisuudessa. Kestävän kehityksen tavoitteena on taata nykyisen kaltaiset olosuhteet myös tuleville sukupolville. (Euroopan unioni, n.d.) Tämä kehityssuunta muotoiltiin ja esiteltiin Brundtlandin komission raportissa vuonna 1987 (United Nations, 1987, s. 24).

Kestävästi kehittyvän maailman mahdollistuminen vaatii kansainvälisiä sopimuksia, tavoitteita ja poliittista päätöksentekoa; se kysyy yhtenäistä tahtotilaa ja sitoutumista. Brundtlandin komission kokoontumisen jälkeen kansainvälisiä sopimuksia on solmittu muun muassa vuonna 1992 Rion ympäristö- ja kehityskonferenssissa Yhdistyneiden Kansakuntien, eli YK:n ilmastomuutosta koskevan puitesopimuksen muodossa sekä vuonna 2015 Pariisin ilmastokokouksessa, jolloin solmittiin vuoden 1992 puitesopimusta täydentävä Pariisin ilmastosopimus. Se edellyttää sopimuksen allekirjoittaneilta valtioilta sellaisia toimia, että ilmaston lämpeneminen saadaan rajattua 1,5 asteeseen. Myös Suomi lukeutuu sopimuksen allekirjoittaneisiin valtioihin. (Ympäristöministeriö, n.d.-b)

Mittavia kansainvälisiä kestävä kehityksen tavoitekokonaisuuksia olivat vuonna 2000 solmitut YK:n vuosituhattavoitteet, joiden ajanjakson umpeutuessa vuonna 2015 ne korvattiin uusilla, nykyisillä voimassa olevilla kestävä kehityksen tavoitteilla eli SDG:eillä (Sustainable Development Goals) (kuva 1). Kyseessä on 17 tavoitteen laaja kokonaisuus, johon jokainen YK:n jäsenvaltio on sitoutunut. Tavoitteiden täyttymisen odotetaan tapahtuvan vuoteen 2030 mennessä. (United Nations, n.d.)

Kuva 1. SDG:t eli Sustainable Development Goals, eli suomeksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (United Nations, n.d.).

Tavoitteita on jokaisesta kestävän kehityksen ulottuvuudesta ja niiden ohjaamina esimerkiksi maailmasta poistuu nälkä ja köyhyys; yhteiskuntien infrastruktuuri parantuu, kun varmistetaan kaikille pääsy uusiutuvan energian ja puhtaan veden piiriin; sekä esimerkiksi raaka-aineiden ja kulutushyödykkeiden tuotanto kehittyy kestävälle tasolle. Tavoitteet on mahdollista saavuttaa jos valtiot, yritykset ja muut toimijat tekevät päätöksiä ja toimia niiden hyväksi. (United Nations, n.d.)

3 Vantaa – kestävä kaupunki

Vantaa on Suomen neljänneksi suurin kaupunki ja se sijaitsee Etelä-Suomessa, Uudenmaan maakunnassa. Voimakkaasti kasvavalla, monikulttuurisella Vantaalla asuu yhteensä 242 819 henkilöä ja siellä puhutaan yli 120 erilaista äidinkieltä. (Vantaan kaupunki, 2022)

Vantaa on sitoutunut edistämään SDG:iden saavuttamista (Vantaan kaupunki, 2021b, s. 5). Vantaan tavoitteena on, että vuonna 2030 Vantaa on hiilineutraali kaupunki, "...jossa kaupungin suunnittelu ja toteutus on resurssiviisasta, luonto monimuotoista, luonnonvaroja

käytetään kestävästi ja jossa asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen toimintatavat ovat vastuullisia" (Vantaan kaupunki, n.d.-a). Tavoitteen saavuttaminen vaatii seuranta ja mittaamista sekä strategiatason sitoutumista. "Vastuullinen Vantaa kuuluu kaikille – YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteutuminen Vantaalla 2021" -seurantareportin mukaan eri SDG:t alatavoitteineen ovatkin kattavasti huomioitua raportin kirjoittamisajankohdan aikaisen valtuustokauden strategiassa ja sen ohjelmissa. Erityisesti tavoitteet (kuva 2) 'Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua' (tavoite 8), 'Eriarvoisuuden vähentäminen' (tavoite 10) ja 'Kestävät kaupungit ja yhteisöt' (tavoite 11) olivat usein esillä strategiassa ja sen ohjelmissa. (Vantaan kaupunki, 2021b, s. 49)

Kuva 2. Vantaan kaupungin tärkeimmät kestävän kehityksen tavoitteet (Vantaan kaupunki, 2021b, s. 49).

Yksi tapa edistää tällaisia edellä mainittuja kattotason tavoitteita on hanketyöskentely. Vantaa on ollut mukana Ympäristöministeriön koordinoimassa "Kestävä kaupunki" -ohjelmassa vuodesta 2020 lähtien. Tämän ohjelman alla toteutetaan hankkeita, joista yksi tällä hetkellä meneillään olevista on "Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria" -hanke (Ympäristöministeriö, n.d.-c), jonka tavoitteita ovat:

1. "Yhteistoiminnan kehittäminen ja osallisuuden lisääminen"
2. "Kasvatus- ja oppimateriaalien luominen Hiilidiili-merkin tueksi ja integroitavaksi opetukseen"
3. "Ilmastoystävällisten reseptien kehittäminen yhdessä sekä lasten ja nuorten että ateriapalveluiden tuottajien kanssa" (Vantaan kaupunki, n.d.-b).

Kehittämistyö on tehty tukemaan ja edistämään tämän hankkeen tavoitteen numero kaksi (2) saavuttamista. ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria” -hankkeen projektipäällikön mukaan kehittämistyön aloittamisen aikaan syksyllä 2022 materiaalia oli jo tekeillä Vantaan perus- ja toisen asteen koulutukseen. Sen sijaan varhaiskasvatukseen oli edelleen selkeä tarve uudelle kasvatusta- ja oppimateriaalille, jonka johdosta kehittämistyön kohderyhmäksi rajautui varhaiskasvatuksen piirissä olevat alle seitsemänvuotiaat lapset.

4 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on kestävän kehityksen toteutumisen hyväksi tehtävää kasvatustyötä, joka kohdistetaan kaikkiin ja kaikille väestöryhmään, kulttuuristaan, ikään, sukupuoleen, sosiaaliseen tai ammatilliseen statukseen tai muuhun ihmistä määrittävään tekijään katsomatta. Ympäristökasvatus on vahvasti ihmislähtöistä toimintaa, jonka keinoin pyritään sopeuttamaan ihmisen moderni toiminta luonnon määrittelemiін rajoihin. (Sykli, n.d.)

Kiinnostavasti myös posthumanistinen näkökulma on viime aikoina tullut enenemissä määrin mukaan ympäristökasvatuksellisiin teemoihin ihmislähtöisyyden rinnalle. Posthumanismin mukaisessa ajattelussa ihminen on muiden lajien rinnalla samanarvoinen, ympäristönsä kanssa vuorovaikutuksessa elävä organismi, jossa ympäröivä luonto ei joudu taipumaan ihmisen kulutushyödykkeeksi. (Cantell ym. 2020, s. 65)

Ympäristökasvatuksen sisällöt keskittyvät kestävän kehityksen teemoihin ja se ohjaa kohdettansa pohtimaan omaa asemaansa ja suhdettansa ympäröivään maailmaan, kuten esimerkiksi sen asukkaisiin, luonnonympäristöihin ja ekosysteemeihin (FEE Suomi, 2017c). Käsiteltävät aiheet ja kysymykset ovat kuitenkin usein arvolatautuneita, josta johtuen ympäristökasvatus saatetaan mieltää haastavaksi toteuttaa, sillä eettisesti toteutetun ympäristökasvatuksen tarkoituksena ei ole istuttaa kasvattajan arvomaailmaa kasvatuksen kohteelle. Tavoitteena on sen sijaan välittää objektiivisuuteen perustuvaa ajantasaista ja tutkittua tietoa ympäristöteemoista, mahdollistaa myös mahdollisesti konflikteihin äityvät,

eriäviä arvotaustoja edustavien yksöiden väliset keskustelut ja sallia myös kritiikin olemassaolo, jotta kasvatuksen kohde pystyy rakentamaan oman arvomaailmansa – ja toivottavasti ottamaan aktiivisen ja osallistuvan, kestävän kehityksen periaatteisiin perustuvan toimijan roolin yhteiskunnassa. (Cantell ym., 2020, ss. 149–153)

Yksilöt asettuvat subjektiiviseen tai objektiiviseen asemaan, mikä vaikuttaa esimerkiksi ihmisen luonto- ja ympäristösuhteen rakentumiseen. On eri asia tarkastella ilmiötä ja tapahtumia etäältä, objektiivisesti, kuin asettua ilmiöiden keskelle subjektiiviseksi kokijaksi ja toimijaksi. Objektiivisuus usein etäännyttää käsiteltävästä asiasta, kun subjektiivisuus muodostaa henkilökohtaisen siteen. (Cantell ym., 2020, s. 58) Kumpikaan ei sinällään ole huono tai hyvä asia, kyse on vain erilaisista mekaniikoista, jotka on hyödyllistä ymmärtää toteutettaessa ympäristökasvatusta (Cantell ym., 2020, s. 89).

4.1 Ympäristökasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, eli VASU on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jossa on eritelty, miten varhaiskasvatusta tulee toteuttaa. VASU perustuu varhaiskasvatuslain sisältöihin. (Opetushallitus, 2022, s. 7) VASUssa on määritelty erityisesti sosiaalista vastuullisuutta ylläpitäviä arvoja, kuten lasten oikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen liittyviä teemoja (Opetushallitus, 2022, ss. 20 – 21), mutta myös laajemmin kestävän kehityksen kaikkien ulottuvuuksien osalta: ”Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.” (Opetushallitus, 2022, s. 21).

VASUssa on niinkään myös eritelty, miten ympäristökasvatuksen tulee toteutua varhaiskasvatuksessa: ”Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa.” (Opetushallitus, 2022, s. 49). Myös lajitunnistamisen kerrotaan vahvistavan luontosuhdetta sekä kestävään elämäntapaan kasvattaminen on yksi ympäristökasvatuksen

tehtävistä. Lisäksi varhaiskasvatus pyrkii vahvistamaan lapsen omaa toimijuutta kestävän elämäntavan ylläpitämiseksi sysäämättä kuitenkaan liian merkittävää vastuuta yksilölle. (Opetushallitus, 2022, s. 49)

4.2 Kohderyhmänä varhaiskasvatuksen alle seitsemänvuotiaat lapset

On oleellista tiedostaa minkälainen kohderyhmä on kyseessä, kun kehitetään uutta ympäristökasvatusmateriaalia, jonka halutaan olevan skaalautuva kaikille varhaiskasvatuksen piirissä oleville lapsille. On tärkeää ymmärtää, millainen kyky ja valmius eri ikäisillä lapsilla on vastaanottaa ja prosessoida tietoa sekä kuinka hyvin materiaali palvelee eri ikäisten lasten tarpeita.

Varhaiskasvatuksessa kasvatetaan, hoidetaan ja opetetaan alle seitsemänvuotiaita lapsia (Opetushallitus, 2023). Lapsi kasvaa ja kehittyy ensimmäisen seitsemän vuotensa aikana hyvin paljon, ja erot lapsen kehitystasossa eri ikävuosien välillä ovat merkittävän isoja (Duodecim Terveyskirjasto, 2021). Esikoululaiset, eli kuusivuotiaat puhuvat sujuvasti ja taivuttavat sanoja sekä pohtivat jo syy-seuraussuhteita (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.-c), kun 1–2 -vuotiaat vasta opettelevat muodostamaan sanoja ja lauseita (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.-b). Tunteiden ilmaisun voimakkuus vaihtelee toki yksilöittäin, mutta myös eri ikäkausittain, ja erityisesti 2–3 -vuotiaille tyypillinen uhma, eli rajojen testaaminen ja oman tahdon muodostaminen saattavat koetella esimerkiksi toiminnallisen ympäristökasvatusmateriaalin kohteen, eli esimerkiksi leikkijän kärsivällisyyttä kun pidempää ja polveilevaa tehtävänantoa ei vielä olla valmiita kehityksellisestä näkökulmasta vastaanottamaan (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.-d), kun taas muutaman vuoden vanhemmat lapset malttavat jo keskittyä pitkäkestoisempaan ja monimutkaisempaan toimintaan (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.-c).

Vaikka kohderyhmän ikä- ja kehitystaso vaikuttavat laadittavan ympäristökasvatusmateriaalin sisältöön, on hyvä pitää mielessä, että lopulta lapset yleisesti

haluavat, iästä ja kehitystasosta riippumatta, oppia uutta ja tulla kuulluiksi, toteuttaa itseään ja tuntee yhteenkuuluvuutta sekä kokee olevansa turvassa ja hyväksytyjä (MIELI Suomen Mielenterveys ry, 2022). Olisi ihanteellista, että näitä ihmisen perustarpeisiinkin lukeutuvia tekijöitä huomioitaisiin uuden ympäristökasvatusmateriaalin sisältöjä laadittaessa.

Ympäristökasvattajan rooli on vaikutusvaltainen, kun puhutaan lasten kanssa toimimisesta. Sillä on merkitystä, millaista tietoa ja millaisia menetelmiä sekä materiaaleja ympäristökasvatuksessa käytetään, sillä lapset ovat vaikutuksille hyvin alttiita. (Cantell ym., 2020, s. 217) Myös sanattoman viestinnän merkitys on suuri (MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto, n.d.-e), jonka vuoksi ympäristökasvattajan oman suhtautumisen on oleellista olla linjassa käytettävien materiaalien sisältöjen kanssa, jotta vältetään ristiriitaisuuksilta.

5 Kehittämistyön tarkoitus ja tavoite

VASUun sisältyy muiden teemojen ohella myös ympäristökasvatuksen osuus, mikä osaltaan määrittelee tarpeen ja perusteen ympäristökasvatusmateriaalin luomiselle ja olemassaololle varhaiskasvatuksessa. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda uutta ympäristökasvatusmateriaalia Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksiköiden käyttöön osana ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria” -hanketta. Hankkeen saneleman tavoitteen mukaisesti uusi materiaali laadittaisiin Vantaalla käytössä olevan Hiilidiili-merkin tueksi (Vantaan kaupunki, n.d.-b).

Hiilidiili-merkki on viestintätyökalu, jonka Vantaan kaupunki on luonut yhdessä ateriapalveluntuottajien Vantin ja Palmian kanssa. Hiilidiili-merkki suodaan 30 % hiilijalanjäljeltään keskivertolounasta pienemmille aterioille, mikä auttaa tunnistamaan ja valitsemaan lounaslinjastosta ilmastoystävällisemmän aterian. (Vantaan kaupunki, 2021a) Hiilidiili-merkin käyttö viestintämateriaalina tukee puolestaan Vantaan kaupungin vuoden 2030 hiilineutraaliustavoitteen saavuttamiseksi tehtävää työtä.

Kehittämistyö laadittiin skaalattavaksi soveltumaan ensisijaisesti Vantaan varhaiskasvatusyksiköiden käyttöön, mutta mahdollisuutta hyödyntää materiaalia valtakunnallisessa laajuudessa ei myöskään suljettu pois. Kehittämistyön tavoitteen pohjalta tutkimuskysymykseksi muotoutui: millainen ympäristökasvatusmateriaali palvelee varhaiskasvatuksen piirissä olevia, alle seitsemänvuotiaita lapsia?

Koska kyseessä oli erittäin käytännönläheinen työ sekä kohderyhmä ja kehittämistyön tuloksena syntyvän materiaalin käyttöpaikka olivat jo lähtökohtaisesti tarkkaan määritellyt, tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmiksi valikoituivat haastattelu ja havainnointi. Haastattelu oli ryhmäteemahaastattelu. (Hyvärinen ym., n.d.) Haastattelutilanne oli vapaamuotoinen, ja haastattelija sekä haastateltavat olivat haastatteluhetkellä samassa tilassa. Haastattelua ei nauhoitettu, mutta muistiinpanoja tehtiin.

Yhteistyökumppanina toiminut Siimapuiston päiväkotitoimi on aktiivinen ”Vihreä lippu” -päiväkotitoimi ja heillä jo toteutetaan monipuolista ympäristökasvatusta, mikä muodosti hyvän lähtökohdan haastatteluille – päiväkodissa toimivat työntekijät ovat siis päteviä asiantuntijoita kertomaan, minkälaisesta kohderyhmästä on kyse ja minkälaiset menetelmät on jo hyväksi todettuja. He myös olivat vastuussa havainnointivaiheen toteuttamisesta, jolloin uutta ympäristökasvatusmateriaalia testattiin.

Havainnointi tapahtui niin, että Siimapuiston päiväkodin yhteyshenkilöt osallistuivat yhdessä lasten kanssa varhaiskasvatusmateriaalin testaustilanteeseen. He leikkivät siis mukana lasten kanssa ja toimittivat tämän jälkeen tekemänsä havainnot tutkijalle niin suullisesti yhteisessä etäkokouksessa kuin myös kirjallisena palautteen muodossa. Tutkija ei siis tässä tapauksessa osallistunut havainnointiin, mutta yhteyshenkilöt olivat täysin osallistuvia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

5.1 Suunnitteluvaihe

Kehittämistyön suunnitteluvaihe käynnistyi syyskuussa 2022 ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria” -hankkeen

projektipäällikön tapaamisella. Sen aikana käytiin läpi hankkeen tavoitteita ja jo toteutettuja sekä meneillään ja tapaamishetkellä vielä tuloillaan olevia projekteja.

Suunnitteluvaiheen alussa haastateltiin (Liite 2) myös Vantaan Siimapuiston päiväkodin yhteyshenkilöitä. Haastateltavana olivat varhaiskasvatuksen opettaja sekä kaksi lastenhoitajaa, joiden kanssa keskusteltiin Siimapuiston päiväkodin toiminnasta: millaisia päivärutiineja heillä on käytössään, millaisia erityisesti kestävän kehityksen mukaisia aktiviteetteja he tekevät ja ovat tehneet sekä millaisia ympäristökasvatusmateriaaleja he käyttävät.

Siimapuiston päiväkotiki on luontopainotteinen päiväkotiki, jossa vietetään paljon aikaa ulkona, niin päiväkodin pihapiirissä kuin myös lähimetsässä. Toiminnassa painottuu vahvasti yhdessä lasten kanssa tekeminen esimerkiksi puutarhatoiminnan muodossa: päiväkodin pihalla on omenapuu ja viljelylaatikoita, joissa yhdessä lasten kanssa kasvatetaan erilaisia kasviksia – kullakin päiväkodin ryhmällä on oma viljelylaatikkonsa. Laatikoista ja omenapuusta saatavasta sadosta valmistetaan yhdessä lasten kanssa maisteltavaa ja näin yhtenä ilmiöoppimisen keinona tutustutaan ruoan kiertokulkuun.

Siimapuiston päiväkotiki on myös ”Vihreä lippu” -päiväkotiki. ”Vihreä lippu” on päiväkodeille, kouluille, oppilaitoksille ja vapaa-ajantoimijoille suunnattu kestävän kehityksen ohjelma ja ympäristösertifikaatti. ”Vihreä lippu” -ohjelma on Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomen alainen, minkä alkuperäiset taustat ulottuvat EcoSchools-ohjelmaan. (FEE Suomi, n.d.) EcoSchools-ohjelma perustettiin vuoden 1992 YK:n Rion ympäristökokouksen jälkeen vastaamaan kokouksessa laaditun ilmastopöimiuksen tavoitteisiin (Foundation for Environmental Education FEE, n.d.). Sopimuksessa määriteltyjen ilmastonlämpenemisen hillitsemiseen tähtäävien tavoitteiden toteutumiseksi tarvittaisiin laajasti yhteiskunnan eri toimijoiden osallistumista ja vastuun ottamista. (Ilmasto-opas, 2022) Tämä luonnollisesti koskee läpileikkaavasti myös kaupunkeja, mukaan lukien varhaiskasvatusta. Siimapuiston haastateltavat kertoivatkin kestävän kehityksen teeman nivoutumisen päiväkodin jokapäiväiseen toimintaan lisäävän jo ennestään merkityksellisen työn palkitsevuutta.

”Vihreä lippu” -sertifioidussa päiväkodissa toimii ympäristöraati, joka koostuu sekä kasvattajista että lapsista. Ympäristöraati kokoontuu säännöllisesti ja myös päättää seuraavaksi toteutettavasta projektista, jonka etenemisen tueksi laaditaan tavoitteita sisältävä toimintasuunnitelma. Projektin toteuttamisen aikana tehdään jatkuvaa arviointia tavoitteiden etenemisen suhteen. Projektin aikana todetut toimivat käytänteet kirjataan osaksi päiväkodin jokapäiväistä arkea ”Vihreä lippu” -tavoiksi. Projektin päättyessä siitä kirjoitetaan loppuraportti, jolla valmistetaan toiminnan olevan päiväkodissa ”Vihreä Lippu” -kriteerien mukaista. (FEE Suomi, 2021b)

Tämän opinäytetyön kirjoittamisen aikana käynnissä olevan Siimapuiston päiväkodin ”Vihreä lippu” -projektin toimintasuunnitelma on laadittu lokakuussa 2022 ja se koskee vuosien 2022 syyskuun 2024 toukokuun väliselle ajalle ajoittuvaa projektikautta. Kuluvana kautena projektin teemana on ruokakasvatus ja tavoitteena on ruokahävikin vähentyminen päiväkodissa. (FEE Suomi, 2022a)

Tämän opinäytetyön kehittämistyönä toteutetun ympäristökasvatusmateriaalin pääteemaksi määrittyi ruoka sekä ”Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria” -hankkeen että Siimapuiston päiväkodin ”Vihreä lippu” -ohjelman tavoitteiden saavuttamisen edistämiseksi. Tuotettavan materiaalin aiheiksi rajattiin kasvusten käytön lisääminen ruokavaliossa sekä ruokahävikin vähentyminen. Suunnitteluvaihe eteni seuraavaksi taustatutkimukseen, jonka aikana kartoitettiin jo olemassa olevaa, varhaiskasvatukselle tai muuten varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnattua ympäristökasvatusmateriaalia.

Laadittaessa uutta ympäristökasvatusmateriaalia on myös oleellista hahmottaa ja ymmärtää millainen kohderyhmä on kyseessä. Koska tämä kehittämistyö rajattiin koskemaan varhaiskasvatusikäisiä lapsia, oli hyödyllistä ymmärtää alle seitsemänvuotiaiden lasten kehityskaari: mitä tulee ottaa huomioon tämän ikäisten lasten kyvyssä vastaanottaa ja prosessoida tietoa, millaiset oppimistavat ovat ominaisia kyseiselle ikäryhmälle ja mitä muita erityispiirteitä ikäryhmään kytkeytyy. Tutkimuksiin ja suosituksiin perustuva tieto, sekä aiempi koulutus- ja ammattitausta äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajana ja sieltä kertynyt tietotaito auttoivat hahmotustyössä.

Tässä vaiheessa kertyneen tietopohjan kautta syntyi ajatus uudesta laululeikistä, joka olisi skaalattavissa kaiken ikäisille varhaiskasvatuksen lapsille. Siimapuiston päiväkodin toiveiden mukaisesti laululeikin teemana olisi ruokakasvatus rajautuen tarkemmin aiheisiin kasvisruoan käytön lisäämisestä sekä ruokahävikin vähentämisestä. Lisäksi laululeikin toivottiin olevan lapsia osallistava ja liikkumaan aktivoiva.

5.2 Toteutusvaihe

Kehittämistyön toteutusvaihe ajoittui vuosien 2022 marraskuun ja 2023 tammikuun väliselle ajalle. Tällä ajanjaksolla kokonaisuudessaan Pikkuhiiri Hipsulainen -laululeikki kehitettiin. Kokonaisuus sisältää Pikkuhiiri Hipsulainen -laulun, leikkikoreografian ja leikin säännöt variointivaihtoehtoineen. Materiaali on koottuna tämän opinnäytetyön liitteeksi (Liite 1). Se on myös löydettävissä ja otettavissa käyttöön osoitteesta <https://mappa.fi/materiaalit/pikkuhiiri-hipsulainen-laululeikki/>.

Ensin suunniteltiin ja kirjoitettiin leikin säännöt: leikki alkaa Pikkuhiiri Hipsulaisen valinnalla – leikkijöistä yksi kerrallaan on Hipsulainen. Hipsulainen saa päättää, mitä kasvista hän lähtee etsimään. Kun laulu alkaa, Hipsulainen leikkii laulun mukana koreografian ja muut eläytyvät liikkumalla ja äänтелеillä olemaan sellaisia kasviksia, joita Hipsulainen on nyt etsimässä. Esimerkiksi jos Hipsulainen haluaa etsiä porkkanoita, muut leikkijät eläytyvät olemaan porkkanoita. Laulun päättyessä Hipsulainen valitsee "porkkanansa", eli hippaleikin tavoin valitsee yhden kanssaleikkijöistään seuraavan leikkikierroksen Hipsulaiseksi. Leikin lopuksi yhdessä keskustellaan, miten kulloinkin kyseessä olevaa kasvista käsitellään, miten siitä valmistetaan ruokaa, mitkä osat siitä voi syödä ja mitä syötäväksi kelpaamattomille osille tehdään. Leikin tavoite on tutustuttaa leikkijöitä erilaisiin kasviksiin, tuoda tutuksi niiden käyttöä ravintona sekä myös keskustella niiden tehokkaasta käytöstä ruokahävikin ehkäisy mielessä pitäen.

Harrastajanäyttelijätausta oli myös osaltaan apuna kehittämistyössä, nimittäin teatteriharrastuksen harjoituskertojen aluksi yleensä lämmitellään ja valmistellaan erilaisilla leikeillä kehoa ja mieltä alkaviin harjoituksiin. Leikkien säännöt tyypillisesti muuttuvat pikkuhiljaa asteittain haastavimmiksi sitä mukaa mitä kauemmin leikki kestää ja mitä

pidemmälle se etenee. Nämä aiemmat ja varsin hiljattain eleyt omat leikkimiskokemukset antoivat idean skaalattavuuden toteutukselle. Leikkiin kehitettiin muunneltavuutta eri sääntövaihtoehdoilla, jotta se soveltuisi eri tilanteisiin ja erilaisille leikkijöille.

Musiikin, erityisesti laulamisen ja instrumenttien soittamisen integrointi pedagogisiin tilanteisiin saatetaan usein mieltää varhaiskasvatuksen henkilökunnan puolelta oman osaamisalueen ulkopuoliseksi toiminnaksi. Saatetaan ajatella, ettei olla riittävän päteviä tai osaavia toteuttamaan musiikkikasvatusta. (Tuominiemi, 2020, s. 34) Laulu on sen vuoksi sävelletty helposti lähestyttäväksi ja opeteltavaksi, ettei laululeikki jäisi sen vuoksi jatkossa hyödyntämättä.

Laulun sävellaji on C-duuri ja sen melodiassa ei ole ylennettyjä tai alennettuja säveliä. Soinnutuksessa on pitäydytty duuri- ja mollikolmisoinnuissa. Melodian sävelet asettuvat diatoniseen asteikkoon sävelien C4 ja A4 väliin. Näillä samoilla raameilla on sävelletty moni muukin laulu, kuten Tuiki tuiki tähtönen, Ukko Nooa ja Jänis istui maassa, jotka ovat yleisesti tiedettyjä ja laajasti osattuja lastenlauluja. Uuden laulun opettelu ja laulaminen helpottuvat, kun keho tunnistaa riittävästi sen jo hallitsemia taitoja. Laulaminen on taito siinä missä mikä muukin ja se vahvistuu samalla tavalla, kuin kuntosalilla treenattava lihas.

Nuotinnos tapahtui MuseScore4-ohjelmistolla. Laulusta on tehty äänite sekä instrumentaali-että laulettuna versiona, jotka on tuotettu Ableton Live 11 -ohjelmistolla. Laululeikin leikkikoreografia leikitään musiikin tahdissa ja liikkeet ovat intuitiivisia, laulun sanoja mukailevia.

Materiaali kokonaisuudessaan toimitettiin testaukseen Siimapuiston päiväkotiin tammikuussa 2023. Testaus ajoittui helmikuulle 2023. Palaute materiaalista kerättiin kirjallisesti ja anonyymisti Google Forms -kyselytyökalulla tehdyllä avoimen kysymyksen kyselyllä (Liite 3). Palaute kerättiin testiajanjakson päätteeksi. Vastauksia saatiin lopulta kaksi (2).

1. vastaus:

”Esikouluikäisille leikki on toimiva. Leikittiin kuuden eskarin kanssa, mutta uskon, että isommankin ryhmän kanssa toimii. Lapset katsoivat videota mielellään ja tekivät liikkeitä esimerkin mukaan. Myös kasvien ja niiden liikkumisen miettiminen oli mieluista. Hippaleikkikin toimi. Seurasin myös 1-2 vuotiaiden jumppaa. Lapset katsoivat videota mielellään mutta hippaleikin sääntöjä eivät kaikki oikein osaa. Saattoivat jännittää myös outoa aikuista ja leikkiä opettamaan jääneitä eskareita. Varmasti kun leikin oppii paremmin niin se sujuukin paremmin. Nyt leikittiin vasta ensimmäistä kertaa. Lapsilla oli hauskaa ja he miettivät kilvan eri kasviksia ja kuinka ne liikkuisivat. Koreografia oli hauska ja riittävän helppo. Sisältö oli hyvä. Näin saadaan pienemmillekin lapsille kasviksia tutummaksi.”

2. vastaus:

”Sopii mainiosti varhaiskasvatuksen ympäristökasvatusmateriaaliin: mukaansa tempaava melodia, helppo oppia, lapsia innostava, lapset aktiivisesti mukana leikissä ja laulussa, pitivät siitä, liikunnallinen, opettava, kehkeyttää keskustelua kasviksista, marjoista, hedelmistä, kierrätyksestä, lajittelusta 👍 Kasvattajan ilo saada uutta materiaalia 😊”

6 Tulokset, johtopäätökset ja pohdinta

Tässä opinnäytetyössä on tutustuttu siihen, miten ympäristökasvatus on integroitu mukaan suomalaiseen varhaiskasvatukseen. Valtakunnallisella tasolla varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa Opetushallituksen laatima ja hallinnoima VASU, johon on eritelty sisällöt ja tavoitteet, kuinka varhaiskasvatusta Suomessa tulee toteuttaa.

Luontopäiväkodiksi profiloitunut Siimapuiston päiväkoti on Vantaan kaupungin varhaiskasvatusyksikkö koillis-Vantaalla. Se on myös ”Vihreä lippu” -päiväkoti, joka osoittaa

sen, että päiväkodissa tehdään paljon toimia kestävän kehityksen eteen ja ympäristökasvatus on säännöllinen osa päiväkodin arkea. Vantaan kaupungilla on tavoitteita omien kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja päästökseen tavoitteisiinsa, tulee sen alaiset toimijat ja yksiköt tehdä omia vähennystoimiaan. Siimapuiston päiväkodin tavoitteena on lisätä kasvisruoan osuutta ruokailussa ja vähentää ruokahävikkiä, jotka osaltaan edistävät laajemmassa kuvassa Vantaan ilmastotavoitteita ja sen myötä mm. Suomen hiilineutraaliustavoitetta. Toimet myös edistävät osaltaan SDG:iden saavuttamista, joihin Vantaan kaupunki on sitoutunut (Vantaan kaupunki, 2021b, s. 5).

Kehittämistyön tavoitteen pohjalta tutkimuskysymykseksi muotoutui: millainen ympäristökasvatusmateriaali palvelee varhaiskasvatuksen piirissä olevia, alle seitsemänvuotiaita lapsia?

Kehittämistyön tuloksena syntyi uusi laululeikki, Pikkuhiiri Hipsulainen, jonka avulla pyritään edistämään niin ikään Siimapuiston päiväkodin omia kestävän kehityksen tavoitteita, mutta myös Vantaan kaupungin ympäristötavoitteita – sisällöllisesti uusi ympäristökasvatusmateriaali on luotu Vantaalla käytössä olevan Hiilidiili-merkin tueksi. Kehittämistyön tavoitteena oli luoda uutta ympäristökasvatusmateriaalia nimenomaan varhaiskasvatusikäisille lapsille niin, että materiaali olisi eri ikäryhmille ja kaikille Vantaan päiväkodeille skaalautuva. Ja koska kehittämistyö on tehty osana Ympäristöministeriön koordinoimaa ”Kestävä kaupunki” -ohjelmaa, materiaali on mahdollista ottaa jatkossa käyttöön valtakunnallisesti.

Kehittämistyönä tehty ympäristökasvatusmateriaali keskittyy erityisesti ruokateeman ympärille. Materiaalin avulla tutustutaan monipuolisesti erilaisiin kasviksiin ja niiden käyttöön, miten ne valmistetaan ravinnoksi, mitkä osat sopivat käytettäväksi ravinnoksi sekä miten ehkäistään ruokahävikkiä. Kasvien käytön lisääntyminen edistää ilmastonlämpenemisen hillintää, mikäli se johtaa lihan käytön ja tuotannon vähenemiseen. Lihatuotanto korreloi maailmanlaajuisesti metsien vähenemistä ja luonnon köyhtymistä. Suomessa se vaikuttaa lisäävästi erityisesti vesistöjen rehevöitymiseen. (WWF, n.d.)

Usein kuulee puhuttavan ja näkee kirjoitettavan, että meneillään olevat suuren mittakaavan ekokriisit, kuten ilmastonmuutos ja biodiversiteetin köyhtyminen mielletään liian abstrakteiksi ja vaikeiksi teemakokonaisuuksiksi ymmärtää ja käsittää (Koskinen, 2020, ss. 37–38; LUT-yliopisto, 2023; Henttonen ym., 2022, ss. 21–22). Koska tämä ajatus on yleinen aikuistenkin piirissä, herää kysymys: kuinka vaikeita ja mahdollisesti ahdistaviakin aiheita on mahdollista käsitellä lasten kanssa; kun syy-seuraussuhteet ovat laaja-alaisia, koko globaalin maailman kattavia verkottuneita tapahtumia, miten lapselle voi aiheesta puhua?

Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja halukkaita oppimaan uutta (Jirout & Klahr, 2012, s. 158). On lasta aliarvioivaa, jos automaattisesti mielletään esimerkiksi ilmastonmuutoksen olevan teemana hänelle jotenkin liikaa. Miksei ilmastonmuutos olisi yhtä kiinnostava ja tärkeän tuntuinen aihe siinä missä mikä muukin? Pienten lasten kanssa on mahdollista käsitellä vaikeiksi miellettyjä ja abstraktejakin aiheita, ja erityisen oleellista on se, miten näistä teemoista puhutaan; kuinka syvälle sukeltavaa tietoa kyseessä olevalle kohderyhmälle tarjotaan; millaisin esimerkein asiaa konkretisoidaan ja havainnollistetaan. (MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto, n.d.-a)

Kehittämistyönä laaditun ympäristökasvatusmateriaalin yhtenä tavoitteena on lisätä kasvisten käyttöä ravintona, ja mikäli yksilö ei koe asiaa omakseen, eli hänen ja käsiteltävän teeman välille ei ole muodostunut suhdetta, hän ei todennäköisesti sitoudu tavoitteeseen ja asetu toimijan rooliin, jolloin tavoitteen saavuttaminen myös vaarantuu (Cantell ym., 2020, ss. 90–91). Kehitysprojektissa kuitenkin hyödynnetään subjektiivisuutta, jotta leikkijöiden olisi helpompaa eläytyä leikittävään leikkiin ja rakentaa omakohtaista suhdettaan käsiteltävänä oleviin teemoihin, eli tässä tapauksessa kasviksiin ja niiden hyödyntämiseen ravintona.

Laululeikki ohjaa leikkijää, eli yksilöä hyödyntämään mielikuvitustaan ja asettumaan kulloinkin käsiteltävänä olevan kasviksen asemaan ja niin sanottuihin kuoriin. Leikkijälle muodostuu näin omakohtainen kokemus ja astetta konkreettisempi kosketuspinta aiheeseen sen sijaan, että aiheen sisältö ja sanoma, merkitys olisi saneltu hänelle ulkopuolelta. (Cantell ym., 2020, ss. 101–103) Voidaan siis ajatella, että kasvisten käytön

lisääntyminen yksilön ruokavaliassa ympäristökasvatuksen tuloksena korreloi yksilön ympäristösuhteen vahvistumiseen.

Tämä mielessä pitäen ja skaalattavuutta toteutettaessa ympäristökasvatusmateriaaliin tuleekin jättää tarpeeksi tilaa osallistujien omalle kontribuutiolle. Materiaalin olisi hyvä osallistaa ja antaa mahdollisuus osallistujan omalle tulkinnalle ja luomistyölle. Jos materiaali rakennetaan liian joustamattomaksi ja ennalta mietityksi, on riski, ettei siitä kiinnostuta, ja kyseessä on aikaa ja käyttöä kestävä materiaali.

Tämän lisäksi on hyvä pitää mielessä, että mahdolliset kehitykselliset tai muut poikkeavuudet saattavat vaikuttaa ihmisen kykyyn vastaanottaa ja prosessoida tietoa. Myös esimerkiksi ihmisten erilaiset kulttuuritaustat kielestä asioiden erilaisiin merkityksiin ovat huomioitavia seikkoja onnistuneen ympäristökasvatusmateriaalin laatimisessa.

Jatkossa vastaavaa ympäristökasvatusmateriaalia laadittaessa saavutettavuuden toteutumiseen voisi kiinnittää erityistä huomiota. Voi pohtia, onko tarvetta tekstittää videomateriaalia, voisiko viittomakielen ottaa mukaan laulettuihin osuuksiin ja löytyykö leikkiohjeista ääneen luettua versiota? Olisiko tarpeellista luoda eri kieliversioita?

Lähteet

Aivoliitto. (2018). Musiikki antaa aivoille siivet.

<https://www.aivoliitto.fi/aivoterveys/mieli/musiikki-antaa-aivoille-siivet - e7bbfde2>

Anderson, C., Kruger, T., Eloff, I. (2022). The Influence of a Song on School Children's Knowledge Growth for Sustainable Malaria Prevention: Teacher Perspectives. *Sustainability*, 14(22), 15023. <https://doi.org/10.3390/su142215023>

Cantell, H., Aarnio-Linnanvuori, E., Tani, S. (2020). *Ympäristökasvatus. Kestävän tulevaisuuden käsikirja*. PS Kustannus.

Duodecim Terveyskirjasto. (2021). Kasvu ja kehitys eri ikäkausina.

<https://www.terveyskirjasto.fi/pla00018>

FEE Suomi. (n.d.). Vihreä lippu. <https://vihrealippu.fi/vihrealippu/>

FEE Suomi. (2022a). Vihreä lippu -toimintasuunnitelma ja raportti varhaiskasvatuksen toimijoille: Siimapuiston päiväkot.

FEE Suomi. (5.10.2021b). *Perehdytysvideo – Vihreä lippu* [video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=LWKmh1uw0A&t=405s>

FEE Suomi. (2017c). Mitä ympäristökasvatus on? *Ympäristökasvatus-lehti*, 2017 (2).

<https://feesuomi.fi/lehti/mita-ymparistokasvatus-on/>

Foundation for Environmental Education FEE. (n.d.). Eco-Schools History.

<https://www.ecoschools.global/our-history>

Euroopan parlamentti. (2022). What is carbon neutrality and how can it be achieved by 2050?

<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20190926STO62270/what-is-carbon-neutrality-and-how-can-it-be-achieved-by-2050>

Euroopan unioni. (n.d.). Sustainable development. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/sustainable-development.html>

Henttonen, E., Alhanen, K., Kareinen, J. (2022). Suuri luontodialogi: Meissä jokaisessa elää monta luontosuhdetta. Sitran selvityksiä 210.

<https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/05/sitra-suuri-luontodialogi-3.pdf>

Hyvärinen, M., Suoninen, E., Vuori, J. (n.d.). Haastattelut.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>

Ilmasto-opas. (2022). Sopimukset ohjaavat kansainvälistä ilmastopolitiikkaa.

<https://www.ilmasto-opas.fi/artikkelit/sopimukset-ohjaavat-kansainvalista-ilmastopolitiikkaa>

Jirout, J & Klahr, D. (2012). Children's scientific curiosity: In search of an operational definition of an elusive concept. *Developmental Review*, 32(2), 126-160.

<https://doi.org/10.1016/j.dr.2012.04.002>

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL. (n.d.). Varhaiskasvatus.

<https://www.jhl.fi/tyoelama/ammattialat/kasvatus-ja-ohjausala/varhaiskasvatus/>

Kestävä kaupunki. (n.d.). Yhteistyössä kohti kestävämpiä kaupunkeja.

<https://kestavakaupunki.fi/mita-temme>

Kim, J., Wigram, T., Gold, C. (2008). The Effects of Improvisational Music Therapy on Joint Attention Behaviors in Autistic Children: A Randomized Controlled Study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 38, 1758–1766. [https://link.springer-](https://link.springer.com.ezproxy.hamk.fi/article/10.1007/s10803-008-0566-6)

[com.ezproxy.hamk.fi/article/10.1007/s10803-008-0566-6](https://link.springer.com.ezproxy.hamk.fi/article/10.1007/s10803-008-0566-6)

Koskinen, S. (2020). *Opiskelijoiden käsitykset ilmastonmuutokseen liittyvästä lukio-opetuksesta ja omista valmiuksistaan toimia ilmastokasvattajina*. [Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto].

https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/151130/Koskinen_Salla_opinnayte.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LUT-yliopisto. (2023). Luontokato on jäänyt yrityksissä koronan ja ilmastonmuutoksen jalkoihin. <https://www.lut.fi/fi/uutiset/luontokato-jaanyt-yrityksissa-koronan-ja-ilmastonmuutoksen-jalkoihin>

Moreno, S., Bialystok, E., Barac, R., Schellenberg, E.G., Cepeda, N.J., Chau, T. (2011.) Short-Term Music Training Enhances Verbal Intelligence and Executive Function. *Psychological Science*, 22(11), 1425–1433. <https://doi-org.ezproxy.hamk.fi/10.1177/0956797611416999>

MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (n.d.-a). Varhaisten kokemusten vaikutus aivojen kehitykseen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-ja-vanhemman-varhainen-vuorovaikutus/varhaisten-kokemusten-vaikutus-aivojen-kehitykseen/>

MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (n.d.-b). 1–2 -vuotiaan älyllinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (n.d.-c). 6–7 -vuotiaan älyllinen kehitys. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/6-7-v/6-7-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (n.d.-d). Lapsi on uhmaiässä. <https://www.mll.fi/vanhemmille/vinkkejä-lapsiperheen-arkeen/lapsi-on-uhmaiaassa/>

MLL Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (n.d.-e). Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/mentalisaatio-vanhemmuudessa/lapsen-yksilollisyyden-huomioiminen/>

Motiva. (n.d.). Ruokahävikki Suomessa. <https://www.saasyoda.fi/ruokah%C3%A4vikki-suomessa>

Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.

<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

Opetushallitus. (2023). Mitä on varhaiskasvatus? <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Peltonen, K. (2016). Paljon puhetta synergiasta – eli mistä? Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes). <https://tukes.fi/-/paljon-puhetta-synergiasta-eli-mista-#c803f6f4>

Ruokonen, I., Tervaniemi M., Reunamo J. (2021). The significance of music in early childhood education and care of toddlers in Finland: an extensive observational study. *Music Education Research*, 23(5), 634-646. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1965564>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sarkkinen, S. (2017). Mitä ympäristökasvatus on? *Ympäristökasvatus-lehti*, 2. <https://feesuomi.fi/lehti/mita-ymparistokasvatus-on/>

Suomen lääkäriliitto. (2015). Musiikki vaikuttaa oppimiseen ja muistiin.

<https://www.potilaanlaakarilehti.fi/uutiset/musiikki-vaikuttaa-oppimiseen-ja-muistiin/>

MIELI Suomen Mielenterveys ry. (2022). Mielenterveys lapsuudessa ja nuoruudessa.

<https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/hyvinvointi-ja-mielenterveys-elaman-eri-vaiheissa/hyvinvointi-ja-mielenterveys-lapsuudessa/>

Sykli. (n.d.). Ympäristökasvatus. <https://sykli.fi/koulutusalat/ymparistokasvatus/>

Tuominiemi, V. (2020). *Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä alle kolmevuotiaiden lasten musiikkikasvatuksesta päiväkodissa* [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202006162892>

United Nations. (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. <https://digitallibrary.un.org/record/139811>

United Nations. (n.d.). The 17 Goals. <https://sdgs.un.org/goals>

Vantaan kaupunki. (n.d.-a). Ilmastotyö Vantaalla. <https://www.vantaa.fi/fi/asuminen-ja-ymparisto/ymparisto-ja-luonto/ilmastotyö-vantaalla>

Vantaan kaupunki. (n.d.-b). Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria. <https://www.vantaa.fi/fi/hankkeet/hanke/osaamista-ja-osallistumista-lapset-ja-nuoret-mukaan-tekemaan-kestavampaa-ruokakulttuuria>

Vantaan kaupunki. (2021a). Hiilidiili-merkillä lisää tietoa ilmastoystävällisistä vaihtoehdoista. <https://www.vantaa.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/hiilidiili-merkillä-lisää-tietoa-ilmastoystävällisistä-vaihtoehdoista>

Vantaan kaupunki. (2021b). Vastuullinen Vantaa kuuluu kaikille – YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden toteutuminen Vantaalla 2021. https://www.vantaa.fi/sites/default/files/document/VastuullinenVantaa_2021.pdf

Vantaan kaupunki. (2022). Vantaa lyhyesti. <https://www.vantaa.fi/fi/kaupunki-ja-paatoksentekeo/tietoa-vantaasta/tilastot-ja-tutkimukset/vantaa-lyhyesti>

Ympäristöministeriö. (n.d.-a). Hallituksen ilmastopolitiikka: kohti hiilineutraalia Suomea 2035. <https://ym.fi/hiilineutraalisuomi2035>

Ympäristöministeriö. (n.d.-b). Kansainvälinen ilmastopolitiikka. <https://ym.fi/kansainvalinen-ilmastopolitiikka>

Ympäristöministeriö. (n.d.-c). Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria. <https://kestavakaupunki.fi/-/osaamista-ja-osallistumista-lapset-ja-nuoret-mukaan-tekemaan-kestavampaa-ruokakulttuuria>

WWF. (n.d.). Ruoan ympäristövaikutukset. <https://wwf.fi/ruoka/ruuan-ymparistovaikutukset/>

Liite 1: Pikkuhiiri Hipsulainen -esitys

Skaalattava laululeikki kaikenikäisille

Pikkuhiiri Hipsulainen on kaikenikäisille lapsille skaalattavissa oleva laululeikki, jossa tutustutaan erilaisiin kasviksiin ja pohditaan, miten niitä voidaan hyödyntää ravintona. Sen lisäksi leikki ohjaa miettimään millä muilla tavoin kasviksia voidaan hyödyntää, kuten esimerkiksi kompostoimalla tai siemenistä uusia kasveja kasvattamalla. Yksi oleellinen viesti on myös ruokahävikin vähentäminen ja ennaltaehkäisy.

© 2023 Pilvi Liikkanen

Tämä esitys sisältää...

Leikkiohjeet sekä versiointivinkkejä skaalattavuuden mahdollistamiseksi (kalvot 4-7)

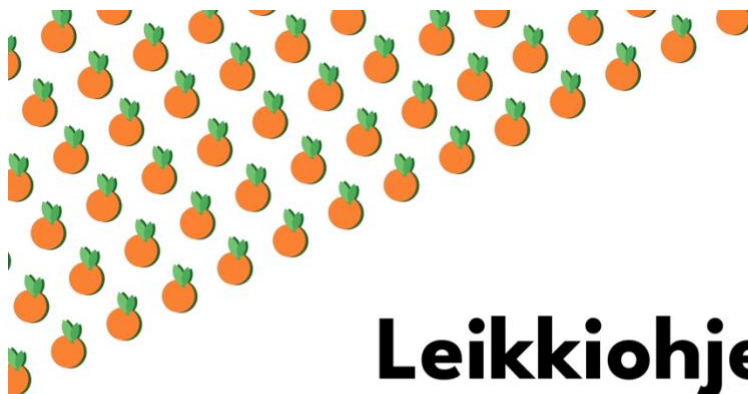

Leikkikoreografian ohjeet (kalvot 8-15)

Pikkuhiiri Hipsulainen -laulun sanat sekä linkit nuotteihin ja kappaleeseen (laulettuun sekä instrumentaaliversioon) (kalvot 16-18)

© 2023 Pilvi Liikkanen

Leikkiohjeet

© 2023 Pilvi Liikkanen

Vähän kuin hippaa...

Aluksi päätetään, kuka on Pikkuhiiri Hipsulainen, joka puolestaan saa valita mitä kasvista hän lähtee etsimään. Kun se on päätetty, muut leikkijät tekeytyvät täksi valituksi kasvikseksi. Eli jos Hipsulainen haluaa etsiä porkkanoita, muut leikkijät eläytyvät porkkanoiksi; miten porkkana liikkuu, ääntelehti?

Seuraavaksi lauletaan Pikkuhiiri Hipsulainen-laulu, jonka aikana Hipsulainen leikkii koreografian mukana. Laulun päätteeksi Hipsulainen valitsee jonkun porkkanan, eli kanssaleikkijän.

Lopuksi pysähdytään miettimään miten porkkana syödään ja mitä tähteille, kuten esim. kuorille ja naateille tehdään. Miten niitä voidaan jatkokäyttää – vai lajitellaanko kompostiin tai biojätteeseen? Juuri valitusta kanssaleikkijästä tulee seuraava Hipsulainen, joka taas puolestaan valitsee kasviksen – ja leikki jatkuu jälleen laululla.

© 2023 Pilvi Liikkanen

...jota voi myös varioida...

...sitä, että kasvattaja nimeää, mitä kasvista Hipsulainen lähtee etsimään.

...tai vaikka niin, että kaikki ovat samaan aikaan Pikkuhiiri Hipsulaisia ja koreografia leikitään yhdessä. Myös yhdessä päätetään, mitä kasvista etsitään. Laulun päätteeksi keskustellaan ja miimisesti demonstroidaan, miten kyseistä kasvista käytetään – mitkä osat syödään, miten se voidaan valmistaa, ja mitä osia ei syödä ja mitä niille sitten tehdään.

© 2023 Pilvi Liikkanen

...vieläkin kinkkisemmäksi

Hipsulainen päättää itse, mitä kasvista lähtee etsimään, mutta valinta tulee tehdä jonkun tietyn kriteerin mukaisesti, kuten esim.:

- Väri: voi valita vain esim. punaisia tai keltaisia kasviksia
- Tyyppi: voi valita vain esim. vihanneksia tai marjoja
- Koko ja muoto: esim. "saman kokoisia kuin tämä käpy" (kasvattaja näyttää käpyä), tai "saman muotoisia kuin tämä lyijykynä"
- Alkuperä: voi valita vain esim. ulkomailla kasvavia kasviksia, tai suomalaisessa havumetsässä

© 2023 Pilvi Liikkanen

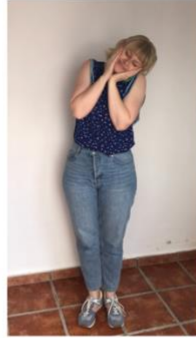
Leikkikoreografia

© 2023 Pilvi Liikkanen

Pikkuhiiri
Hipsulainen

porkkanasta
haaveili.

Komero melko tyhjä oli

siis etsimään
se järkeili.

© 2023 Pilvi Liikkanen

Muisti mukaan
kauppakassin

ostoslistan
tietenkin.

On turha kantaa
ylenmäärin

pikkuhiiren
kypälin.

© 2023 Pilvi Liikkanen

Pikkuhiiri
Hipsulainen

sinne tänne
loikki.

Kannon alle kurkkas,

kiven päältäkin jo koitti.

© 2023 Pilvi Liikkanen

Mistä niitä herkuja

oikein löytää voisi?

© 2023 Pilvi Liikkanen

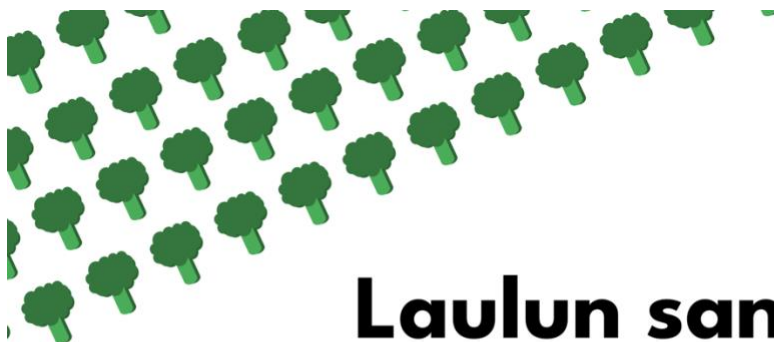
Mutta viimein!
HAHAA!

© 2023 Pilvi Liikkanen

© 2023 Pilvi Liikkanen

Laulun sanat ja linkit materiaaleihin

Pikkuhiiri Hipsulainen

Pikkuhiiri Hipsulainen porkkanasta haaveili.
Komero melko tyhjä oli, siis etsimään se järkeili.
Muisti mukaan kauppakassin, ostoslistan tietenkin.
On turha kantaa ylenmäärin pikkuhiiren kypälin.

Hipsulainen kipitteli, sinne tänne loikki.
Kannon alle kurkkas, kiven päältäkin jo koitti.
Mistä niitä herkkuja oikein löytää voisi?
Mutta viimein - HAHAHA - se porkkanansa valitsi.

© 2023 Pilvi Liikkanen

[Linkki](#)
materiaaleihin

© 2023 Pilvi Liikkanen

Taustatietoa ja käyttöehdot

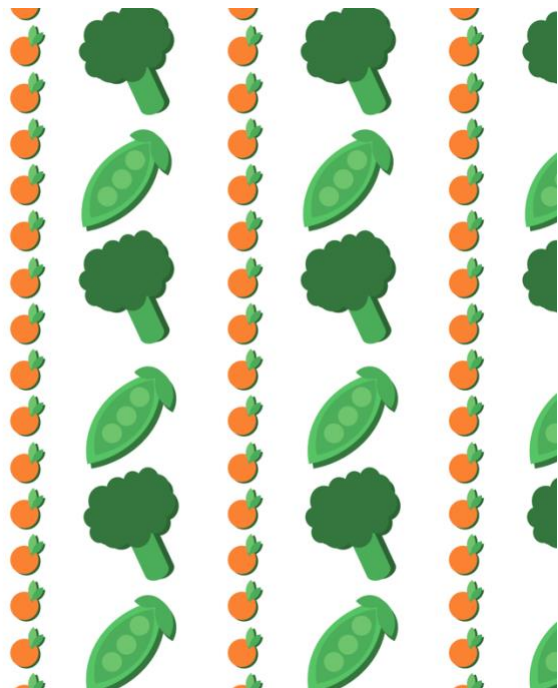
Tämä laululeikki on Pilvi Liikkasen opinnäytetyö (Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, Kestävä kehitys, 04/2023) ja se on laadittu osana Vantaan kaupungin Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria -hanketta talvella 2023. Leikin ja siihen liittyvän aineiston omistaa Pilvi Liikkanen. Leikkiä ja siihen liittyvää aineistoa saa vapaasti jakaa eteenpäin ja hyödyntää omissa leikkihetkissä. Leikkiä ja siihen liittyvää aineistoa käytettäessä, luovutettaessa, julkaistaessa tai muulla tavoin hyödynnettäessä tulee aineistosta käydä ilmi, että se on laadittu osana Vantaan kaupungin Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria -hanketta.

© 2023 Pilvi Liikkanen

Yhteystiedot

Pilvi Liikkanen
liikkanenpilvi@gmail.com
[linkedin.com/in/pilvi-liikkanen-89098284](https://www.linkedin.com/in/pilvi-liikkanen-89098284)

© 2023 Pilvi Liikkanen

Liite 2: Pikkuhiiri Hipsulainen -laulun nuotit

Pikkuhiiri Hipsulainen

Pilvi Liikkanen

$\text{♩} = 110$

Pik-ku-hii - ri Hip-su-lai-nen pork-ka-nas-ta haa-vei-li.

⁹ Dm ³ tyh - jä o - li siis et - si-mään se jär - kei-li. Muis-ti mu-kaan kaup-pa-kas-sin,

¹⁵ C os - tos-lis - tan, tie - ten-kin. On tur - hakan-taa y-len-mää-rin pik - ku-hii - ren kä-pä-lin.

²¹ C Hip-su-lai-nen ki-pit-te-li sin-netän-ne loik - ki. Ki-ven al - le kurk-ka-si sen pääl-tä-kin jo

²⁸ F koit - ti. Mis-tä nii-tä herk-ku-ja oi-kein löy-tää voi - si? Mut-ta vii-mein *HAHAA!* se

³⁵ C pork - ka-nan - sa va - lit - si.

Pilvi Liikkanen

Liite 3: Haastattelukysymykset

1. Siimapuiston päiväkotit: minkä kokoisesta päiväkodista on kyse – kuinka monta ryhmää; kuinka paljon lapsia; kuinka paljon työntekijöitä ja millaisissa rooleissa?
2. Onko Siimapuiston päiväkotit profiloitunut tietynlaiseksi päiväkodiksi – mitä erityispiirteitä?
3. Mistä lähtien Siimapuiston päiväkotit on ollut Vihreä Lippu-päiväkotit?
4. Millaisia kestävän kehityksen toimia Siimapuiston päiväkodissa tehdään?
5. Millaisia kestävän kehityksen tavoitteita Siimapuiston päiväkodilla on?
6. Millaista ympäristökasvatusmateriaalia päiväkodissa on käytössä?
7. Mistä uutta ympäristökasvatusmateriaalia etsitään?
8. Millaiset tekijät tekevät käytössä olevasta ympäristökasvatusmateriaalista toimivaa ja tarkoitustaan palvelevaa?
9. Millaisesta materiaalista lapset erityisesti pitävät?
10. Kuinka paljon henkilökunnalle on varattu aikaa etsiä uutta materiaalia ja suunnitella ympäristökasvatuksen toteutusta?
11. Millaisia toiveita haastateltavilla on uudelle ympäristökasvatusmateriaalille?
12. Miten haastateltavat toivovat projektin etenevän – millaisella aikataululla, kuinka aktiivisella kommunikaatiolla?

Liite 4: Palautekysely

11/04/2023, 18:25

Palautetta Pikkuhiiri Hipsulainen-laululeikistä

Palautetta Pikkuhiiri Hipsulainen-laululeikistä

Pikkuhiiri Hipsulainen on minun, Pilvi Liikkasen opinnäytetyönä (Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, Kestävä kehitys, 04/2023) toteutettu laululeikki. Sen avulla tutustutaan erilaisiin kasviksiin, ja pohditaan, miten niitä voisi käyttää tehokkaasti, että ruokahävikkiä syntyisi mahdollisimman vähän. Tämä laululeikki on laadittu osana Vantaan kaupungin Osaamista ja osallistumista – lapset ja nuoret mukaan tekemään kestävämpää ruokakulttuuria –hanketta talvella 2023.

Kerään nyt palautetta, miten hyvin Pikkuhiiri Hipsulainen-laululeikki soveltuu varhaiskasvatuksen käyttöön ja vastaako se tarpeeseen uudesta ympäristökasvatusmateriaalista. Voit kertoa esimerkiksi, miltä leikkiä tuntui leikkiä yhdessä lasten kanssa. Tuntuivatko lapset pitävän leikistä? Millaisia reaktioita lapsissa syntyi laululeikkiä leikkiessä?

Minua myös kiinnostaa, kuinka toimiva leikki käytännössä on? Onko siinä jotain liikaa tai puuttuuko jotain? Minkälaisia ajatuksia koreografiasta tai laulusta herää? Tai mitä ajattelet leikin sisällöstä?

Kerro siis vapaasti ajatuksistasi. Mitä mieleesi juolahtaa.

Hyödynnän palautetta niin tämän laululeikin jatkokehitykseen kuin myös opinnäytetyöraporttiini. Opinnäytetyöraportissa saatetaan käyttää lainauksia palautteista. Kaikki vastaukset kerätään ja hyödynnetään anonyymisti.

Suuren suuri KIITOS arvokkaasta palautteestasi!

Terveisin,
Pilvi

11/04/2023, 18:28

Palautetta Pikkuhiiri Hipsulainen-laululeikistä

1. **Kerro palautetta Pikkuhiiri Hipsulainen-laululeikistä**

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms